

ПРОБЛЕМА ГОТОВНОСТІ МАЙБУТНІХ УЧИТЕЛІВ ДО ФОРМУВАННЯ ТВОРЧОЇ ОСОБИСТОСТІ УЧНІВ

У статті розглядається проблема формування готовності майбутніх учителів до формування творчої особистості школярів, дається аналіз літератури з проблеми, наводяться приклади творчих завдань.

Вибір Україною курсу на входження до європейського освітнього простору, інтеграція з європейськими країнами, інтернаціоналізація ділових стосунків у різних сферах діяльності людини підвищує попит на спеціалістів, здатних впроваджувати вимоги нового Державного Стандарту України з іноземної мови, Рекомендацій Ради Європи, тобто сучасному суспільству потрібна творча особистість.

Національна доктрина розвитку освіти акцентує увагу на підготовці педагогічних працівників, їх професіоналізмі, вдосконаленні як важливій умові модернізації освіти. Таким чином, стрижнем професійної підготовки спеціаліста ХХІ століття стає розвивальна домінанта, виховання відповідальності творчої особистості, яка здатна до самоосвіти і саморозвитку, вміє критично мислити, опрацьовувати різноманітну інформацію, використовувати набуті знання і вміння для творчого розв'язання проблем, прагне змінити на краще своє життя і життя своєї країни.

Зазначене повною мірою стосується професійної підготовки вчителя, який усвідомлює свою соціальну відповідальність, постійно дбає про своє особистісне і професійне зростання, вміє досягти нових педагогічних цілей.

Кардинальні зміни, що відбулися в мовній політиці в Європі та Україні, ведуть до оновлення мети, змісту, засобів освіти особистісним компонентом. Державний освітній стандарт з іноземної мови для вищої освіти передбачає розвиток комунікативної компетенції майбутнього вчителя, готового до формування творчої особистості своїх учнів. Відповідно у державних вимогах до рівня загальноосвітньої підготовки учнів зростає роль умінь здобувати з різних джерел, засвоювати, поповнювати та оцінювати інформацію, застосовувати способи пізнавальної та творчої діяльності.

Включення компонента творчості у зміст навчання вимагає перегляду традиційного статусу підготовки вчителя іноземної мови.

Творчість – це завжди створення чогось нового на основі перетворення пізнаного – нового результату або оригінальних шляхів та методів його отримання. На думку вчених, новизна та перетворення – найбільш суттєві характеристики творчості.

На творчий, пошуковий характер педагогічної праці звертали увагу великі педагоги минулого: Я.А. Коменський, І.Г. Песталоцци, А. Дистервег, К.Д. Ушинський, провідні вітчизняні психологи і педагоги.

К.Д. Ушинський підкреслював, що робота педагога більш, ніж будь-яка інша, потребує постійного запалу та натхнення. За П.П. Булонським, нова школа – школа життя та творчості самого вчителя. У свою чергу, С.Т. Шацький відзначав, що процес навчання повинен бути жвавим, діяльнісним, таким, який переходить від однієї форми до іншої, рухливим, пошуковим.

А. Маслоу визначає творчість як здатність виражати ідеї і почуття відкрито і без страху потрапити у смішне становище, а також схильність до всього підходити творчо, наприклад, до викладання, до ведення домашнього господарства та ін. Учений пов'язує творчість з внутрішньою інтеграцією особистості: "Оскільки творчість є синтезуючим, конструктивним, об'єднуючим та інтегруючим, вона частково залежить від внутрішньої інтеграції особистості". Таким чином, для формування творчих здібностей важливою умовою стає внутрішня інтегрованість особистості. Педагогічний підхід до формування творчих здібностей потребує застосування психологічних методів, спрямованих на досягнення інтеграції внутрішнього світу особистості.

Ряд учених, визначаючи творчість як вид людської діяльності, виокремлюють низку ознак, які характеризують її як цілісний процес: наявність протиріч проблемної ситуації або творчого завдання; соціальна та особиста значущість та прогресивність, яка сприяє розвитку суспільства та особистості; наявність об'єктивних (соціальних, матеріальних) передумов, умов для творчості; наявність суб'єктивних (особистісних якостей – знань, умінь, особливо позитивної мотивації, творчих здібностей особистості) передумов для творчості; новизна та оригінальність процесу або результату [1; 2; 3; 4].

Якщо виключити хоча б одну з перерахованих вище ознак, то творча діяльність або не відбудеться, або діяльність не може бути названа творчою.

Як відомо, педагогічна діяльність – процес постійної творчості. Проте, на відміну від творчості, в інших сферах (наука, техніка, мистецтво) творчість педагога не має за мету створення соціально цінного нового, оригінального, оскільки її продуктом завжди залишається розвиток особистості.

Творча діяльність пов'язана з процесами сприймання, пізнання, з емоційною і суспільною сторонами життя людини. У ній знаходять відображення деякі специфічні особливості людського інтелекту і характеру. Творчість дає можливість кожній людині реалізувати себе, виразити себе як особистість. Тому перед вищою школою стоїть важливе завдання – виявлення і розвиток потенційних творчих здібностей студентів, закладених у кожному від народження, у підготовці кваліфікованих спеціалістів [5; 6].

Педагогічна творчість специфічна. Без творчості немає майстра-професіонала. Творчість завжди пов'язана зі здатністю особистості до пізнавальної самодіяльності. Ця здатність до саморозвитку діяльності (у нашому випадку до творчого вивчення мов) не може бути пояснена лише властивостями інтелекту, в основі лежить взаємодія пізнавальних та мотиваційних факторів у їх єдності [1; 7; 8; 9].

Ми вважаємо, що проблема цілісного та гармонійного розвитку особистості майбутнього вчителя повинна реалізовуватися через творчість, а також через оволодіння цінностями культури.

У сучасній літературі педагогічна творчість також розуміється як процес вирішення педагогічних задач у змінюючих обставинах. Однак творчий характер педагогічної діяльності не можна звести лише до вирішення педагогічних задач, оскільки у творчій діяльності в єдності проявляються пізнавальний, емоційно-вольовий та мотиваційний компоненти особистості. Проте рішення спеціально підібраних задач, спрямованих на розвиток структурних компонентів творчого мислення, є важливою умовою розвитку творчого потенціалу особистості педагога.

У педагогічній літературі існує багато точок зору на проблему педагогічної творчості, зокрема в роботах Антонової О.Є., Дубасенюк О.А., Семенюк Т.В., Макаренко А.С., Ничкало Н.Г., Зязюна І.А. та інших.

Так, професор Зязюн І.А. вважає, що творчість – це процес створення суб'єктивно нового, що ґрунтується на здібності висувати оригінальні ідеї і використовувати нестандартні способи діяльності [2].

У свою чергу С.О. Сисоєва розглядає педагогічну творчу діяльність як цілісний процес професійної реалізації та самореалізації педагога в освітньому просторі, наслідками чого є подальший розвиток творчого потенціалу суб'єктів навчально-виховного процесу [10].

На думку О.О. Леонтьєва, найважливішим завданням сучасної вищої школи є створення у студентів установи на творчість, на вільний, проте відповідальний вибір. Однак чи може сам творчо нерозвинений учитель розвинути творчі здібності у своїх учнів? Очевидно, ні. Саме тому педагогічна творчість повинна стати основою, яка визначає професійну компетентність вчителя. Розкриття творчого потенціалу особистості студентів є головним завданням педагогічно-методичної діяльності.

С.С. Пічугін виділяє основні шляхи підвищення рівня творчої самореалізації педагога: формування стійких професійних інтересів; створення системи професійно-особистісної самоосвіти; формування у вчителя педагогічного мислення; навчання вчителя рефлексії власної педагогічної творчої діяльності [3].

Будь-яка діяльність може успішно здійснюватися лише за умови готовності до її виконання. Готовність до педагогічної діяльності – це наявність певного рівня сформованості в майбутнього вчителя знань, умінь здійснювати цю діяльність.

Відповідно до вимог, які висуваються до творчої педагогічної діяльності, готовність до неї – це складна, залежна від характеру і умов педагогічної діяльності, багаторівнева характеристика особистості, яка включає систему мотивів, установок, станів, а також спеціальні знання, уміння і навички, які дозволяють суттєво підвищити ефективність педагогічної діяльності.

Система підготовки майбутніх учителів повинна бути зорієнтована на професійне самовизначення, на використання предметних знань у цілях більш ефективного виховання особистості, формування цілісної наукової картини світу, здібності до життєвого самовизначення.

Однак у педагогічній практиці роль учителя іноземної мови як учасника творчої співпраці з дітьми різних вікових груп, на жаль, більше декларується в програмах та інших нормативних документах, ніж реально втілюється в системі підготовки вчителів та в їх діяльності. Відсутня науково-обґрунтована методика, яка б враховувала специфіку ВНЗ та сприяла б формуванню в майбутніх учителів готовності до формування творчої особистості учнів засобами предмета "Іноземна мова", тим самим готуючи їх до нової ролі у полікультурному суспільстві. Саме іноземна мова володіє величезним потенціалом впливу на особистість учнів, формування якостей, необхідних молоді у ХХІ столітті. Чинні науково-методичні комплекси, які спрямовані на формування професійної компетенції майбутніх учителів або містять традиційно вживані форми та методи підготовки майбутнього спеціаліста (Шатілов С.Ф., Аракін А.С., Ляховицький М.В., Миролюбов С.Г.), або обмежуються формулюванням мети і завдань навчання у світлі сучасних підходів до навчання та виховання учнів, не враховуються теорії домінуючих здібностей майбутніх спеціалістів.

Останній час зарубіжні та вітчизняні вчені розробляють особистісно-орієнтований підхід до навчання іноземної мови. Свідченням цього стали конференції, семінари та опубліковані праці (Бабанський В.А., Пассов Є.І., Бім І.Л., Верещагін І.В., Дубасенюк О.А., Зязюн І.А., Антонова О.Є., Рогова Г.В., Бориско Н.Ф., Складенко Н.К.).

Однак до сьогодні педагогічною наукою ще не досліджено різні аспекти процесу формування готовності студентів до формування творчої особистості школярів у їх професійно-педагогічній підготовці. Саме дослідження проблеми готовності майбутніх учителів до формування творчої особистості стало метою нашої статті.

Із сказаного випливає, що зусилля вчителів іноземної мови мають бути спрямовані на активний пошук інноваційних форм навчання мови як творчого потенціалу, яка могла б стимулювати зростання інтелектуальних сил учня, демонстрували їх компетентність, ініціативу та творчість.

Наукове вирішення цієї проблеми неможливе без розробки відповідних технологій формування професійно-педагогічної підготовки, пошуку та впровадження нових методів навчання, створення принципово нових дидактичних матеріалів, що, у свою чергу, допоможе студентам оволодіти креативними засобами формування професійної компетентності майбутнього вчителя, здатного здійснювати формування творчої особистості школярів.

Так, технології педагогічної творчості – це педагогічні технології, у яких метою професійних дій учителя є створення адекватної до потреб і можливостей особистості і суспільства теоретично обґрунтованої розвивальної навчально-виховної системи, яка при оптимальності ресурсів забезпечує реалізацію творчих здібностей суб'єктів педагогічної взаємодії.

Професійні творчі вміння майбутнього вчителя можуть бути сформовані на заняттях з практики англійської мови. Під час проходження будь-якої теми програми слід передбачити професійно-орієнтовані завдання, при виконанні яких студенти повинні спрямувати свої зусилля на їх вирішення. Наведемо приклади таких професійних завдань на матеріалі підручника з практики англійської мови для І курсу за редакцією А.С. Аракіна:

Завдання І.

Під час проходження теми "На уроці іноземної мови" учні Вашого класу відчувають невпевненість у висловлюваннях своїх думок. Як Ви будете стимулювати висловлювання учнів?

Завдання ІІ.

Учням Вашого класу набрид стандартний початок уроку з іноземної мови. Які види творчого початку уроку Ви запропонуєте?

Окрім професійно-орієнтованих завдань для формування творчих професійних умінь майбутніх учителів доцільно також застосовувати різні прийоми та методи стимулювання творчого мислення на заняттях з практики англійської мови, такі, як:

- творче проектування (складання постерів, колажів, проектів);
- творчі письмові роботи (написання листів, листівок, газетних статей тощо);
- творчі заключні заняття з теми (заняття-екскурсії, заняття-конференції);
- пошукові творчі завдання (знаходження додаткової, недостатньої інформації) тощо.

Наведемо приклади декількох з перерахованих прийомів.

Так, прикладом творчої письмової роботи може стати таке завдання:

Write a magazine article describing the benefits of moving from a city to a village in the countryside. Discuss the effects this could have on your life in general.

Пошукові творчі завдання можуть мати різноманітний характер. Вони можуть бути індивідуальними, груповими, мати соціокультурне комунікативне забарвлення. Наприклад:

Read the text and do some individual research about the influence of English on the citizens of your city.

Read the letter and find out more about the life of your peers in England.

Проектування є також значущою невід'ємною частиною творчого виховання особистості. Завдання для творчого проектування можуть бути такими:

It's known far and wide that Americans celebrate four patriotic holidays. Read the information about one of them and compare its celebration with the similar holiday in Ukraine. Group up with your friends and work on the project about three other holidays.

Loot at the pictures of four people. What nationalities are they? Find out more about these nationalities and comment on their traditions, manners, origin, etc. Design a poster of the Ukrainian national life.

Сказане свідчить про велику важливість та актуальність цієї проблеми у навчанні іноземних мов. Від рівня сформованості готовності самого вчителя до формування творчої особистості учнів залежить його здатність і готовність залучати своїх учнів до творчості у вивченні іноземної мови.

На нашу думку, процес формування творчого потенціалу як важливого компоненту майбутньої професійної індивідуальності залежить від організації всього навчально-виховного процесу, який би спонукав до подальшої самостійної пошукової творчої професійної діяльності, творчого саморозвитку як педагога-професіонала.

1. Громкова М. О педагогической подготовке преподавателя высшей школы. – Высшее образование в России. – 1994. – №4.
2. Зязюн І.А. Інтелектуально-творчий розвиток особистості в умовах неперервної освіти. – Неперервна професійна освіта: проблеми, пошуки, перспективи: Монографія / за ред. І.А. Зязюна / - Київ: Віпол, 2000. – 636 с.
3. Пичугин С.С. Творческая самореализация учителя в инновационной деятельности по образовательной системе "Школа 2100" // Начальная школа плюс до и после. – 2002. – №8.
4. Скульський Р.П. Підготовка майбутніх вчителів до педагогічної творчості. – К.: Вища шк., 1992. – 124 с.
5. Педагогічна майстерність: Підручник / І.А. Зязюн, Л.В. Крамущенко, І.Ф. Кривонос та ін.; за ред. І.А. Зязюна. – К.: Вища шк., 1997. – 349 с.
6. Раченко І.П. НОТ учителя: Книга для учителя. – 2-е изд. перераб. и доп. – М.: Просвещение, 1989. – С. 206-231.
7. Кан-Калик В.А., Никандров Н.Д. Педагогическое творчество. – М.: Педагогика, 1990.
8. Кузьмина Н. В. Профессионализм личности преподавателя и мастера производственного обучения. – М.; Высшая школа, 1990.
9. Пономарев Я.А. Психология творчества и педагогика. – М.: Педагогика, 1976. – 280 с.
10. Сисоева С.О. Технологізація освітньої діяльності в умовах неперервної професійної освіти. – Неперервна професійна освіта: проблеми, пошуки, перспективи: Монографія / за ред. І.А. Зязюна / – Київ: Віпол, 2000. – 636 с.

Матеріал надійшов до редакції 25.10.2004 р.

Осинская И.С. Проблема готовности будущих учителей к формированию творческой личности учащихся.

В данной статье рассматривается проблема готовности будущих учителей к формированию творческой личности учащихся, дается анализ литературы по данной проблеме, приводятся задания творческого характера.

Osinskaya I.S. The Problem of the Readiness of Future Teachers for the Formation of Pupils' Creative Personalities.

The article considers the readiness of future teachers for the formation of pupils as creative personalities, the analysis of the literary sources is given, the examples of creative tasks are illustrated.